

 [Bøger \(https://www.historie-online.dk/boger\)](https://www.historie-online.dk/boger)

[Temaer \(https://www.historie-online.dk/temaer-9\)](https://www.historie-online.dk/temaer-9)

(/)
[HistorieLab \(https://www.historie-online.dk/historielab\)](https://www.historie-online.dk/historielab)

[Arkiv \(https://www.historie-online.dk/arkiv\)](https://www.historie-online.dk/arkiv)

[Bliv medlem \(https://www.historie-online.dk/bliv-medlem\)](https://www.historie-online.dk/bliv-medlem)

 (/)

> [15-1600 årene, renaessancen \(https://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/15-1600-arene-renaessancen-33\)](https://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/15-1600-arene-renaessancen-33)

> [Bøger \(https://www.historie-online.dk/boger\)](https://www.historie-online.dk/boger) > [Anmeldelser \(https://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5\)](https://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5)

> [Frederik 3. Fra afmagt til enevælde](#)

← [Forrige artikel \(https://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/15-1600-arene-renaessancen-33/marie-grubbe-en-biografi\)](https://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/15-1600-arene-renaessancen-33/marie-grubbe-en-biografi)

Frederik 3. Fra afmagt til enevælde

Kategori: Anmeldelser

Visninger: 613

Del artikel: **f**

([https://www.facebook.com/sharer/sharer.](https://www.facebook.com/sharer/sharer.u=https://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/15-1600-arene-)

[u=https://www.historie-](https://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/15-1600-arene-)

[online.dk/boger/anmeldelser-](https://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/15-1600-arene-)

[5-5/15-1600-arene-](https://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/15-1600-arene-)

renaessancen-33/frederik-3-

fra-afmagt-til-enevælde)

(<https://twitter.com/home?>

status=. Aktiviteten kan ses

på <https://www.historie->

[online.dk/boger/anmeldelser-](https://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-)

[5-5/15-1600-arene-](https://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/15-1600-arene-)

renaessancen-33/frederik-3-

fra-afmagt-til-enevælde)

(<http://www.linkedin.com/shareArticle?>

mini=true&url=<https://www.historie->

[online.dk/boger/anmeldelser-](https://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-)

[5-5/15-1600-arene-](https://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/15-1600-arene-)

renaessancen-33/frederik-3-

fra-afmagt-til-

enevælde&title=)

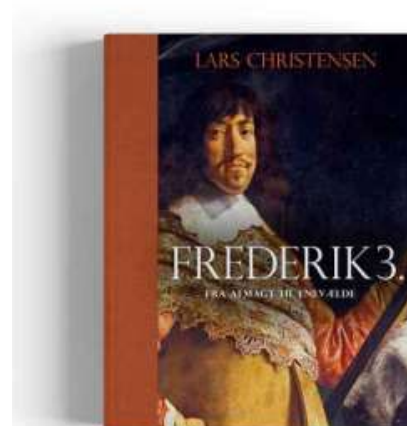
Lars Christensen

Frederik 3. Fra afmagt til enevælde

Kristeligt Dagblads Forlag. 659 sider. Illustreret i farver. 349,95 kr.

Af Christian Kaaber

Hans navnetræk står under nogle af de mest afgørende dokumenter i Danmarkshistorien. I marts 1658 undertegnede han i forlængelse af den katastrofale fredsslutning i Roskilde de såkaldte cessionsbreve, der overdrog Skaane, Halland og Blekinge, hele den østlige tredjedel af riget, til Sverige og dermed ratificerede den lemlæstende deling af det historiske Danmark. Godt syv år senere prentede han sit navnetræk under Kongeloven af 1665 – noget så enestående i Europas historie som

en detaljeret forfatter bygget over kongelig enevælde. I mellemtiden var hans navnetræk majsommeligt blevet kradset bort fra den håndfæstning, han havde indgået i efteråret 1648 – en streng kontakt, der på papiret bandt ham på hænder og fødder til rigsrådet, højadelens mest magtfulde repræsentanter. Aldrig har en dansk konge oplevet mage til udsving fra afmagt til almagt. Ikke desto mindre har personen Frederik den Tredje stort set aldrig før været genstand for en egentlig biografi. Stort set, for historikeren Rasmus Nyerup vovede et forsøg i 1817. Dengang, i enevældens "Indian summer" efter Napoleonskrigene, skulle man omgås stoffet om statsomvæltningen i 1660 med største varsomhed. Nyerup gik lige til stregen, men det er en anden historie. En grundig moderne biografisk skildring af Frederik den Tredje udfylder et stort hul i dansk historisk litteratur, og det er vanskeligt at se nogen mere oplagt forfatter til den end Lars Christensen.

Historikeren Lars Christensen har i en imponerende række velskrevne bøger dækket anden halvdel af 1600-tallet med udgangspunkt i Svenskekrigene 1657-1660. Det begyndte i 2009 med "En lykkelig sejrvinning" - Svenskerne på Østfyn og fortsatte i storværket Svenskekrigene 1657-60. Danmark på kanten af udslettelse (2018). En væsentlig skikkelse fra årene før og efter krigene, Hannibal Sehested, fik i 2019 sin biografi, som i høj grad dækker tiden med enevældens indførelse og første konsolidering med Christian den Fjerdes begavede svigersøn og norske statholder og Frederik den Tredjes rigsskatmester som prisme. På den solide baggrund virker det oplagt at udvide feltet med en biografi om Frederik den Tredje.

Projektet har dog sine vanskeligheder. I modsætning til sin flamboyante far, Christian den Fjerde, som efterlod sig mere end 3000 egenhændige breve plus et hav af andre vidnesbyrd, har Frederik ikke efterladt sig egentlige personlige udsagn. Det er med andre ord vanskeligt at tegne et psykologisk portræt af ham. Frederik den Tredje må beskrives gennem sine gerninger og sin tid. Det er en umådelig dramatisk scene, han optræder på, og selv om han stod i centrum fra tronskiftet i 1648 til sin død i februar 1670, er han svær at komme på klos hold af. Lars Christensen har kigget dybt i arkiverne og gennemgået en kolossal mængde litteratur for at nærme sig den stilfærdige, nærmest gådefulde konge med den uhørt voldsomme regeringstid. Lars Christensen konkluderer, at Frederik var introvert og undlod at skilte med – endsige at nedskrive – sine personlige og politiske overvejelser. Han var – eller rettere: må have været – et velovervejet, tålmodigt menneske, der evnede at se tiden an og slå hårdt, når det rette øjeblik indfandt sig. De udadvendte sider af kongemagten lå langt mere naturligt for hans ægtefælle, den tyskfødte Sophie Amalie, som optrådte aktivt og scenevant ved hoffet, uden dog at efterlade sig nævneværdige skriftlige spor. Her kom hun på den lange bane og i myrternes verden uhjælpeligt til kort over for sin gemals velformulerede halvsøster og hendes egen rivalinde i de første år som dronning, Leonora Christina Ulfeldt. For det var sandelig ikke, fordi historiske aktører i 1600-tallet ikke kunne skrive eller fortælle om sig selv.

Lars Christensen skriver på en dyb indsigt i tiden og dens store persongalleri. Han er en fremragende fortæller, der med sikker hånd styrer fortællingen om Frederik, så læseren hele vejen holder fast i den store europæiske, nordiske og dansk-norske historie, som Christian den Fjerdes næstældste søn fik en indiskutabelt afgørende rolle i. Samtidig vrimler bogen med små veldrejede karakteristikker af personer og situationer, som gør læsningen til en stor og berigende fornøjelse. Lars Christensen indleder bogen med en fin panorering hen over det dansk-norske rige, det samfund og de politiske forhold såvel indadtil som udadtil anno 1609, da Frederik kom til verden. Allerede året før var hans seks år ældre storebror blevet kåret som tronfølger som den "udvalgte prins" Christian, så arvegangen i det vidtstrakte og på dette tidspunkt blomstrende rige var sikret efter alle valgkongedømmets regler. Det lå således i kortene, at Frederik skulle finde en anden standsmæssig rolle, og allerede før han blev voksen, blev han indsat som en brik i det spil, Christian den Fjerde intonerede for at udvide sin interessesfære i Nordtyskland. Syd for Holsten lå en række tyske stifter, som siden reformationen havde været styret af fyrstelige biskopper. Hertug Frederik blev udset til at indtage pladsen som ærkebiskop over Bremen og blev således en levende brik i det spil, der også førte til Christian den Fjerdes indgriben i Trediveårskrigen. Lars Christensen fortæller medrivende om den politiske og militære katastrofe, der med nederlaget ved Lutter am Barenberg i 1626 fik danmarkshistorien til at sætte retning mod katastrofen. Læseren følger hele det komplicerede forløb med Frederik som gennemgående hovedperson. For selv om hans kongelige far ved fredsslutningen i 1629 måtte love ikke at blande sig i tyske forhold, lykkedes det at få Frederik på plads i Bremen i 1635. I 1643 giftede han sig med Sophie Amalie af Braunschweig-Lüneburg. Hvedebrødsdagene blev korte, for i efteråret samme år væltede en svensk hær op gennem Nordtyskland for at rette et afgørende overfald på Christian den Fjerdes Danmark. Torstenssonkrigen fra 1643 til 1645 endte med et ydmygende nederlag til Danmark, og hertug Frederiks bispedømme røg med i købet. Skildringen af den senere Frederik den Tredjes år som en slags nordtysk statsoverhoved er umådelig interessant og tegner en selvbevidst og handlekraftig skikkelse midt i et kaotisk og krigshærgt Nordtyskland. Det er en trist historie, men den er godt fortalt. Christian den Fjerdes forliste kamp for sin dansk-norske stormagts europæiske rolle – og Sveriges rolle som ekspanderende sejrsmagt – satte scenen for de afgørende begivenheder i Frederiks liv. Bogens fine forside viser ham, som han så ud kort før tronskiftet i 1648

Ved Christian den Fjerdes død i februar var det dog ingen selvfølge, at hertug Frederik skulle være konge. Hans kårede udvalgte storebror var død i 1647, uden at der efterfølgende var kåret en afløser. Rigsrådet med Corfitz Ulfeldt i spidsen tog sig dyrt betalt: Frederik måtte underskrive en meget streng håndfæstning for at blive konge. Lars Christensen fortæller letflydende og fængslende om, hvordan den ludfattige og magtmæssigt stækkede konge langsomt, men sikkert vandt terræn. Om hvordan den magtfulde kaste af

Christian den Fjerdes svigersønner – adelige, der hver især havde giftet sig med en datter af kongens – måske – hustru Kirsten Munk og dermed til høje positioner langsomt, men målbevidste elimineredes i begyndelsen af 1650'erne. Det var en væsentlig mere magtfuld konge, der i 1657 gennemdrev den dansk-norske krigserklæring til Sverige 1. juni 1657, efter grundige overvejelser om, at tiden nu var moden til revanche. Det var hverken tiden eller de dansk-norske militære ressourcer. Et svensk lynfelttog og den tids klimaforandringer med dybfrosne farvande udløste den ødelæggende fredsslutning i Roskilde 26. februar 1658. Kongens rolle i katastrofen beskrives troværdigt og grundigt. Da Sverige i august samme år genoptog krigen for at udslette Danmark-Norge som selvstændig stat, optrådte Frederik den Tredje som samlende symbol på trods og forsvarsvilje i det belejrede København. Takket være international, ikke mindst hollandsk indgriben, endte anden Karl Gustav-krig i et militært nederlag til Sverige. Den internationalt orkestrerede fredsslutning i København 27. maj 1660 fastholdt dog lemlæstelsen af det historiske Danmark, hvis østlige tredjedel med undtagelse af Bornholm tilfaldt Sverige som prisen for, at det resterende rige med de store sømagters velsignelse kunne bestå som selvstændig stat.

Da boet efter katastroferne skulle gøres op, politisk og økonomisk, fik Frederik den Tredje sit livs chance. Hans position som noget nær landets frelser stod stærk og uimodsagt, og på stændermødet i København i september 1660 vippede begivenhederne meget hurtigt over i kongens personlige favør. Lars Christensen fortæller diskuterende og redeligt om det komplicerede forløb, der fra at skulle finde løsning på finansiering af freden og genopbygningen endte med at sætte landets hidtidige magthavere, rigsrådsadelen, skakmat og derefter aldeles ud af spillet med indførelsen af arvekongedømmet. På nogle få dage i oktober 1660 fik Frederik den Tredje overdraget riget som arveligt for sig og sine efterfølgere. Slut med håndfæstninger og kongeforsikringer. Hvad vigtigere var, overlod man ham også afgørelsen af, hvad der videre skulle ske med magten i riget. I januar 1661 rundsendtes den såkaldte Enevoldsarveregeringsakt, som de nu hjemsendte repræsentanter for rigets stænder skrev under på. Ganske ublodigt gennemførtes en statsomvæltning, der gjorde Frederik den Tredje til enevoldshersker med noget, der lignede et mandat fra undersåtterne. Modellen er enestående i europæisk historie, og fem år senere fik Frederik den nedfældet i noget mindst lige så enestående, en enevoldsforfatning, Kongeloven af 14. november 1665.

Omstændighederne omkring enevældens indførelse er kompliceret stof med mange indbyggede gådefulde momenter. Blandt andet fortøner kongens personlige rolle sig bag et net af rådgivere og politiske aktører. Lars Christensen behersker sit stof overlegent dygtigt og fortæller redeligt og reflekteret om det afgørende forløb med kongen som hovedperson, uden at der nogen sinde gås på akkord med kilderne. Det er fremragende historieformidling. Bogen følger kong Frederik helt til hans fattige sidste tiår, hvor alle kræfter sattes ind på at konsolidere den enevældige statsmagt, modernisere forvaltningen, genopbygge det ødelagte samfund og ruste op til det opgør med Sverige, som enhver kunne se måtte komme. I bogens sidste del møder læseren også Frederik den Tredje som den belæste, ja, lærde, skikkelse han også var, som samler af bøger, kunsthåndværk og naturgenstande. Frederiks samlinger blev til Det Kongelige Kunstkammer og Det Kongelige Bibliotek, hvoraf det sidste jo i den grad findes i dag, mens det første i 1820'erne blev udgangspunkt for en lang række danske museer. Så tavs og gådefuld Frederik den Tredje end forekommer, danner hans person et ubestrideligt og mangfoldigt knudepunkt i Danmarks historie. Som person kommer man så tæt på ham, som det er muligt at komme i Lars Christensens fremragende biografi. I tilgift får man en suverænt velfortalt skildring af, hvordan det historiske Danmark, som det havde været kendt fra middelalderen, omtrent gik under med ham ved roret, og om hvordan ansatsen til det moderne Danmark tog form, ligeledes med den tavse enspænder i spidsen.

Bogen er udadtil attraktiv at se på. Som forside er valgt Abraham Wuchters' sjældent gengivne og meget smukke helfigursportræt af Frederik den Tredje fra lige før tronskiftet i 1648. Det store billede hænger på Amalienborg, og den barokke farveglæde i kongens gule køllert, hans rødmønstrede ærmer og den hvide kniplingskrave står flot til bogens orange shirtingsryg og forsidents typografi. Motivet på for- og bagsats matcher til gengæld meget dårligt: En 1700-tals gengivelse af Braun & Hogenbergs prospekt af Frederik den Andens (jo. De læste rigtigt!) København anno 1587 på forsatsen og 1587-versionen på bagsats, komplet med bymur og Blåtårn uden spir. En mere entusiastisk billedredaktør kunne uden besvær eller nævneværdige udgifter have fundet tilsvarende kobberstukne gengivelser af København fra Frederik den Tredjes tid, med eller uden svenske belejrerere i forgrunden. Bogens illustrationer er samlet i en blok midt i bogen og forekommer temmelig uinspirerede. I betragtning af, hvor spændende og mangfoldig Frederik den Tredjes ikonografi er, virker det rutineprægede udvalg som en fattig kollektion. Et af de bedste portrætter af kongen er François Dieussarts buste af ham over Sjællandsporten på Kastellet. Her kunne der være slået to fluer med ét smæk – Kastellet er der ingen billeder af. Prunksarkofagen i Roskilde Domkirke er gengivet i så lille format, at billedet reelt ingen forskel gør. Her kunne man have vist gavlen på kisten med kongens portræt eller tavlen på låget med Griffenfelds indskrift. Det havde der været en historie i, der tilmed ville have passet til de afsluttende bemærkninger i bogen. Den slatne billedredaktion ødelægger ikke den glimrende fremstilling. Det er blot ærgerligt, at lidt ekstra energi på denne front kunne have afrundet en i øvrigt glimrende og særdeles kærkommen historisk udgivelse.

← [Forrige artikel \(https://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/15-1600-arene-renaessancen-33/marie-grubbe-en-biografi\)](https://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/15-1600-arene-renaessancen-33/marie-grubbe-en-biografi)

SE RELATEREDE ARTIKLER

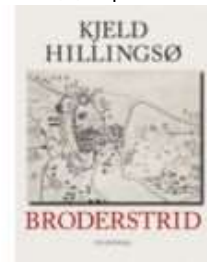

**TIL RIGETS FORSVAR OG
BYENS GAVN**

**DIPLOMATARIUM
HORNUMENSE**

(/article/items/view/2922/4)
(<https://www.historie-online.dk/boger/diplomatarium-hornumense>) (<https://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/15-1600-arene-renaessancen-33/broderstrid>)

BRODERSTRID

[online.dk/boger/anmeldelser-5-5/15-1600-arene-renaessancen-33/broderstrid](https://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/15-1600-arene-renaessancen-33/broderstrid)

Månedens helgen: Sankt Knud

Erik Ingeman Sørensen tager hul på serien om danske helgener

(<https://www.historie-online.dk/temaer-9/artikler-51-51/danske-helgener/maanedens-helgen-sankt-knud>)

Udpegning af nationale kulturmiljøer

Kulturministeren har nedsat et ekspertudvalg, der skal pege på nationale kulturmiljøer i byer fra middelalderen til midten af 1800-tallet

(<https://www.historie-online.dk/nyheder-og-aktiviteter-2-2/udpegning-af-nationale-kulturmiljoeer>)

Museumsnumre 63 - Lokomobil